

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

“ΕΣΤΙΑ”

τὰ προηγούμενα «Ἡμερολόγια τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» γράφοντας τὴν ἱστορία τῶν κυριώτερων περιοδικῶν ποὺ φάνηκαν στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της, παρατηρούσαμε ὅτι ἂν αὐτὰ ἀντιπροσώπευσαν πλούσια τὴ διανοητικὴ κατάστασι τῆς ἐποχῆς τοὺς κ' ἔδωκαν διαλεγμένους καρποὺς τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς ἐκείνων τῶν χρόνων, ἐν τούτοις δὲν ἐχρησίμευσαν οὔτε ὡς σημαιοφόροι νέων ἰδεῶν, οὔτε ὡς κέντρα γιὰ μιὰ νέα πνευματικὴ ζωὴ, οὔτε ὡς ὀδηγηταὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ποὺ βρισκόταν στὴν πρώτη παιδικὴν ἡλικίᾳ της. Κ' ἐλέγαμε ἀκόμη ὅτι ἡ βαθύτερη ἀντίληψη τοῦ προορισμοῦ ἑνὸς περιοδικοῦ δὲν εἶναι μονάχα ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν πνευματικὴ κίνησι τοῦ τόπου ἢ νὰ δώσῃ στοὺς ἀναγνώστες τοῦ διανοητικὴ τροφή τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου εἴδους, ἀλλὰ σκοπὸς του πρέπει νὰ εἶναι συνάμα καὶ τὸ νὰ τοποθετήσῃ, νὰ χειραγωγήσῃ τοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς, νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ πάρουν συνείδησι τῶν ποιητικῶν ἀξιῶν τοὺς καὶ κατόπιν ν' ἀποκαλύψῃ στὸ κοινὸν τὴν ἰδιοφυΐα τοὺς.

Τὰ προσόντα αὐτὰ τὰ βρίσκομε μόνον στὸ καλύτερο νεοελληνικὸ περιοδικὸ ποὺ φάνηκε στὴν ἀρχὴ τῆς δευτέρης

πενηνταετίας τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος, στήν «Ἑστία». Γιατί ὅλη ἡ ζωὴ της δὲν ἦταν στατική, ἀλλὰ δυναμική. Οἱ σταθμοὶ της ἦταν ἀνάλογοι μὲ τὴν πνευματικὴν πρόοδο τῶν ἐποχῶν καὶ κάθε δέκα χρόνια ποὺ περνοῦσαν ἔφερναν καὶ μιὰν ἀνακαίνιση, μιὰ νέαν ἔγχυση αἵματος. Μορφή καὶ ὕλη πάντοτε σύμφωνες. Πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ παράλληλες. Ἐξέλιξη ρυθμική, νεωτερισμοὶ προσεκτικοί. Ἕνας δρόμος γεμᾶτος εὐκρίνεια, ἀλήθεια, σεμνότητα, σοβαρότητα, ἐπιλογή, ἐνθουσιασμός. Ἔτσι ἡ «Ἑστία» ἀναδείχθηκε τὸ τέλειο ὄργανο τῆς λογοτεχνικῆς ἀναγεννήσεως τῆς νέας Ἑλλάδος, τὸ σπουδαιότατο — κατὰ τὸν ἀείμνηστο Πολίτη — περιοδικό, ποὺ δίκαια τοῦ ἀξίζει ὁ τίτλος τοῦ **Ἐθνικοῦ**.

Ἰδρυτὴς του εἶναι ὁ Παῦλος Διομήδης, ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς τῆς μεγάλης Σπεισιώτικης οἰκογενείας, ὁ γνωστός τὴν ἐποχὴν ἐκείνη τζέντλεμαν Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, γιὸς τοῦ Διομήδη Κυριακοῦ, τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος καὶ πολίτου τῆς νεώτερης Ἑλλάδος. Στὸν Παῦλο Διομήδη ὁ πενθερός του Δημήτριος Μανροκορδάτος ἄφησε κληροδότημα μερικὲς χιλιάδες δραχμὲς γιὰ τὴν ἔκδοση ἐνὸς οἰκογενειακοῦ περιοδικοῦ κ' ἔτσι μ' ἔξασφαλισμένη τὴν οικονομικὴν βᾶσιν εἶδε τὸ φῶς ἡ «Ἑστία» στὸν τύπο τοῦ Γαλλικοῦ περιοδικοῦ «Foyer» ἀπ' ὅπου πῆρε καὶ τὸν τίτλο της.

Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς της βγῆκε τὶς 4 Ἰανουαρίου τοῦ 1876, εἶχε σχῆμα μικρὸ 4^ο (28×18) καὶ ἡ κάθε σελίδα ἦταν χωρισμένη σὲ δυὸ στῆλες. Ἐβγαίνε κάθε Κυριακὴ σὲ φυλλάδια ἀπὸ 16 σελίδες καὶ ἡ τιμὴ της ἦταν μιὰ δεκάρα. Τὰ γραφεῖα της βρίσκονταν στήν ὁδὸ Σταδίου 6 τυπωνόταν δὲ στὸ τυπογραφεῖο Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας ὁδὸς Πατησίων 4. Κομποτυπωμένη, καθαρὴ, μὲ καινούρια στοιχεῖα τῶν 11 ἀπλᾶ, νοικοκυρεμένη, ἔδωκεν ἀμέσως τὴν ἐντύπωση σοβαροῦ οἰκογενειακοῦ περιοδικοῦ. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀγγελίαν, σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ ἦταν «να διαδίδῃ » δι' ὕφους ἀπλοῦ καὶ ὅσον τὸ δυνατόν καταληπτοῦ εἰς πάντας ἀναγνώσματα ὑγιᾶ διὰ τε τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα,

»νά καταστήση δὲ δημόδεις τὰς χρησιμωτέρας εἰς τὸν κοι-
 »νωνικὸν βίον γνώσεις».

Τὸ πρῶτο ἄρθρο της εἶχε τὸν τίτλο *Ἐθνικὴ Κατήχησις*
 καὶ εἶναι γραμμένον ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Σ. Βυζάντιο. Στὸ ἴδιο

Παῦλος Διομήδης.

φύλλο βρίσκομε ἀμέσως τὶς ὑπογραφὰς τοῦ Ἀγγέλου Βλά-
 χου, τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου, τοῦ Ἀριστ. Βαλαωρίτη
 καὶ στ' ἄλλα κατόπιν φυλλάδια τοὺς συνεργάτες Ε. Α.
 Σίμο, Σ. Α. Σακελλαρόπουλο, Γ. Τυπάλδο, πὸν γράφει γιὰ

τὰ δάση, τὸν Τιμολ. Ἀργυρόπουλο πὺ ἀρχίζει τὶς φυσικὲς τοῦ μονογραφίης μὲ ἄρθρο γιὰ τὴν Ἠχώ, τὸ I. Σοῦτσο μὲ οἰκονομικὴ μελέτη, τὸ Ἰ. Σμίδτ, διευθυντὴ τοῦ Ἀστεροσκοπείου μὲ μελέτη γιὰ τοὺς σεισμοὺς στὴν Ἑλλάδα, τὸν Κωνστ. Π. Δηλιγιάννη, τὸ Ν. Γ. Π. πὺ εἶναι ὁ Πολίτης καὶ ἀρχίζει ἐκεῖ τὰ λαογραφικὰ του, τὸ Βικέλα πὺ ἀρχίζει μὲ μεταφράσεις, τὸν Παράσχο πὺ ἐμφανίζεται μὲ τὸ ποίημα «Μητρὸς Ἐπάνοδος» τοῦ Andersen, τὸ Νικ. Δ. Λεβίδη κ.λ.π.

Μιὰ τέτοια ἐμφάνιση περιοδικοῦ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, μὲ συνεργάτες τοὺς κορυφαίους λογοτέχνες καὶ ἐπιστήμονες ἦταν φυσικὸ νὰ κατακτήσῃ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ ἡ «Ἐστία» νὰ ζητεῖται κάθε Κυριακὴ ὄλο καὶ περισσότερο. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὶς 11 Ἀπριλίου τῆς πρώτης χρονιάς της δηλώνει ὅτι θὰ πωλῆται 20 λεπτὰ ἀντὶ 10 καὶ δικαιολογεῖ τὴν αὔξησιν τῆς τιμῆς μὲ τὴ μεγάλη ζήτησιν τῶν φύλλων.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά της ἡ «Ἐστία» ἔδειξε τὴ σοβαρότητά της καὶ ἐπρομήνυσε τοὺς ἱστορικοὺς, φιλολογικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς θησαυροὺς πὺ θὰ περιλάμβανε στὴν ἔκτασιν τῆς περιοδικῆς της ἐκδόσεως. Ἀπὸ τὸν πρῶτον χρόνον οἱ σελίδες της στολίζονται μὲ τὶς θαυμάσιες ἱστορικὲς βιογραφίης τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἑλλάδος Κ. Παπαρηγοπούλου: Ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων, ὁ Μέγας Δέρκων, ὁ Γεώργιος Καστριώτης ὁ Σκεντέρμπεης, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἡ Ἀσανίνα, ἡ περίφημη γιὰ τὴν ὁμορφιά της γυναῖκα τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Ἀτσαγιόλη, — ἡ γνωστὴ μας μὲ τ' ὄνομα Μουχλιώτισσα, — ὁ Πασόμπεης καὶ ἄλλοι γίνονται ἀνάγλυφες εἰκόνες μὲ τὸ κοντύλι τοῦ ἔθνικοῦ μας ἱστοριογράφου.

Κάθε φύλλον ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ἄρθρα πρωτότυπα ἢ μεταφρασμένα εἶχε καὶ τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ του μέρος, τὸ ποιήμα του, τὶς πρακτικὲς γνώσεις καὶ τὰ «ἠθικὰ διηγημάτια» του. Ἔτσι δικαιολογεῖ ἀρκετὰ καὶ τὴ μορφή τοῦ περιοδικοῦ τῆς οἰκογενείας. Γιατὶ ὁ ἱδρυτὴς του, κύριον σκοπὸ τοῦ περιοδικοῦ δὲν εἶχε τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν προαγωγή τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ τὸ ἤθελε νὰ εἶναι ἓνα μέσον μορφώσεως καὶ ἠθικῆς διαπαι-

δαγωγήσεως τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μεγάλη συντηρητικότης καὶ ἡ αὐστηρὴ ἐπιλογὴ τῶν δημοσιευομένων. Ἔτσι ὁ Πέτρος Βραΐλας μᾶς δίνει ἐκεῖ μέσα μὲ τὴ «Δημώδη ἐπιστήμη» τὶς φιλοσοφικῆς του μελέτες, ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης τὰ γεωγραφικά του κλπ.

Τὰ ποιήματα ποὺ δημοσιεύει δὲν εἶναι ἐρωτικά, εἶναι τὰ πατριωτικά ἢ τὰ δημοτικά, καὶ ἐκεῖνα στοὺς πρώτους τόμους πολὺ σπάνια. Ἡ γλῶσσα τῶν ἄρθρων καὶ τῶν ποιημάτων εἶναι ἡ ψυχρὴ ὑπερκαθαρεύουσα καὶ μονάχα κάνει συγκατάβαση γιὰ τὰ γραμμένα στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸ Σπυρ. Τρικοῦπη καὶ μερικοὺς Ἑπτανησίους. Ὁ Ζαλοκώστας καὶ ὁ Μανοῦσος προβαίνουν δειλὰ δειλὰ καὶ μὲ κάθε ἐπιφύλαξη. Στους πρώτους τῆς τόμους ὅμως περνᾷ ἡ πατριωτικὴ πνοή, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συγκίνηση γιὰ μιὰ πατρίδα ποὺ πενήντα χρόνια πρὶν εἶχε βγῆ καταματωμένη μέσα ἀπὸ τὴ στάχτη καὶ τὸν καπνὸ. Γι' αὐτὸ κάθε ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς συντελεστὰς τῆς ἐλευθερίας ἢ «Ἐστία» τὸν πενθεῖ σεμνὰ καὶ ἀντάξια τῆς μορφῆς του. Ἐδῶ ἕνα ὀλοσέλιδο ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα στὸ θάνατο τοῦ Μανώλη Τομπάζη, γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἄλεξ. Μαυροκορδάτο, ποὺ τὸ διαβάζομε καὶ σήμερα στὸ Μοναστήρι τοῦ Πόρου ἐπάνω στὴν ἐπιτάφια πλάκα τοῦ Ὑδραίου Ναυάρχου, σ' ἄλλο φύλλο «ὁ Κανάρης» ποίημα τοῦ Ἄρ. Βαλαωρίτη, καὶ σ' ἄλλα τὰ πανομοιότυπα τῶν ὑπογραφῶν τῶν περισσότερων ἀρχηγῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος.

*
* *

Ἀπὸ τὸν Δ' τόμο τοῦ 1877, — γιὰτὶ κάθε χρόνος διαιρεῖται σὲ δυὸ τόμους, ἕνας κάθε ἑξάμηνο — ἀρχίζουν τὰ χωριστὰ *Παραρτήματα* τῆς «Ἐστίας» καὶ γιὰ πρῶτο βγαίνει ἡ «Μελέτη ἐπὶ τῆς σημερινῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ θέσεως» ἀνωνόμου ἀπὸ τὴ Μασσαλία. Ἐπίσης ἀπὸ τὶς 2 Ἰανουαρίου τῆς ἴδιας χρονιάς ἀρχίζει ἡ ἔκδοσις τοῦ περίφημου *Δελτίου* τῆς «Ἐστίας». Ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερες σελίδες, ἐκδίδεται κάθε Κυριακὴ καὶ μοιράζεται δωρεὰν στοὺς ἀγοραστὰς τοῦ

περιοδικού. Τὰ *Δελτίο* αὐτὸ πού δὲν εἶχε τὸ ὅμοιό του οὔτε πρὶν οὔτε ὕστερα, ἀποτελεῖ ἓνα σπουδαιότατο βοήθημα καὶ πραγματικὸ καθρέφτη τῆς βιβλιογραφικῆς, τῆς οἰκονομικῆς, τῆς δημογραφικῆς καὶ κοινωνικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς του. Τὰ περιεχόμενα κάθε Δελτίου ἦταν α) ἀναγραφή τῶν βιβλίων πού ἔβγαιναν στὴν Ἑλλάδα καὶ τῶν ξένων πού ἦταν σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. β) Χρηματιστικὸ Δελτίο τῆς ἀγορᾶς Ἀθηνῶν. γ) Πίνακες τῶν ὁμολογιῶν πού ἐκληρώνονταν. δ) Προθεσμίες τῆς πληρωμῆς τῶν ὁμολογιῶν. ε) Ἡμερολόγιο κάθε βδομάδας. ς) Μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. ζ) Ἀπαρίθμηση τῶν γάμων τῆς περασμένης βδομάδας. η) Ὑγιεινὴ κατάσταση τῆς πόλεως. θ) Ἀγορανομικὸ δελτίο. ι) Ἀγγελίες ἐκδόσεως ξένων βιβλίων πού ἦταν ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν Ἑλλάδα. ια) Ἀλληλογραφία.

Τὴ σπουδαιότητα τοῦ πληροφοριακοῦ αὐτοῦ ὕλικου πού δημοσιευόταν ὡς τὸ 1891 τακτικὰ, πλούσιο, ἐνήμερο, μὲ ἀκρίβεια ἐπιστημονικὴ, μπορεῖ καθένας νὰ ἐκτιμήσῃ, γιὰτὶ ἀποτελεῖ πολύτιμη πηγὴ βιβλιογραφικῆς, στατιστικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς μελέτης. Γιὰ τὸ «Δελτίο» εἶχεν ὀρισθῆ ὅτι μπορούσαν νὰ γράφονται σ' αὐτὸ ξεχωριστὰ συνδρομηταὶ μὲ 4 δραχμὲς συνδρομὴ τὸ χρόνο καὶ 5 γιὰ τὶς ἐπαρχίες. Ἐκεῖνος πού ξεφυλλίζει τὸ «Δελτίο» αὐτὸ ζῆ μέσα στὴν ἐποχὴν ἐκείνη, πού ἡ πνευματικὴ καὶ ὕλικὴ ζωὴ εἶχε κάποιαν ἀπλότητα, καὶ μαντεύει τὴν ἠρεμία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν περνοῦσαν ὅσοι ζοῦσαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα, συγκρίνοντάς τα μὲ τὴν ἀγωνιώδη κατάσταση καὶ τὸ γενικὸ μπερδεμα καὶ ἀνακάτωμα πού μᾶς παρουσιάζει ἡ σημερινὴ κοινωνία. Ἔτσι ἐνῶ ἐδιάβαζαν κάθε Κυριακὴ στὸ περιοδικό τους οἱ ἀγαθοὶ Ἀθηναῖοι τὶς βιογραφίες βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων μαρτύρων πού τὶς ἔγραφεν ὁ Ἀναστάσιος Διομήδης Κυριακός, ἢ ἐρρουφουσαν στὴν ὑπερκαθαρεύουσα ἀρθρο γιὰ τὰ «Ὀστρείδια», ἢ τ' ἀρχαιολογικὰ τοῦ Ἀθαν. Κουμανούδη, τοῦ Ρῆμαν, τοῦ Δραγάτση, καὶ τὶς ἐπιστολὰς καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Βηλαρά, ἀπὸ τὸ ἀγορανομικὸ Δελτίο βλέπομεν πὼς οἱ εὐτυ-

χισμένοι ἐκείνοι συμπολίτες μας τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1876 ἔφαγαν τὸ Ἄρνάκι 2 δρ. τὴν ὀκά, τοὺς Γάλλους 7 δρ. τὸν ἕνα, τὶς Πέρδικες 3 δρ., τὰ Μπαρμπούνια 2,60, τὸν Ἄστακὸ 3 δρ., τὸ Χαβιάρι 12, τὸ Τυρὶ τῆς Σβίτσερης 4 δρ., τὸ Λάδι α' ποιότητος 1.50 καὶ τὸ Βούτυρο α' 4,20 τὴν ὀκά.

Ἄλλ' ἂν γιὰ τὴν τροφή τοῦ σώματος τὸ «Δελτίο» ἔδινε τὶς λεπτομερεῖς αὐτὲς πληροφορίες στοὺς ἀναγνώστες του, γιὰ τὴν τροφή τοῦ πνεύματος δὲ φρόντιζε λιγώτερο. Τὸ βιβλιογραφικὸ δελτίο τῆς «Ἑστίας» εἶναι σπουδαιότατη πηγή τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας, γιατί, ὅπως γράφομε καὶ παραπάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ αὐτοτελῆ βιβλία καὶ ἔντυπα καὶ τὰ ἄρθρα ποὺ εἶχαν τὰ ἑβδομαδιαῖα, τὰ δεκαπενθήμερα ἢ τὰ μηνιαῖα περιοδικά, ἔδινε πληροφορίες γιὰ μελέτες ἢ ἔργα ξένων σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα καθὼς καὶ γιὰ τὰ σπουδαιότερα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα ποὺ δημοσιεύονταν σ' ἑλληνικὲς ἑφημερίδες, ἀκόμη καὶ ἀγγελίες γιὰ προσεχεῖς ἐκδόσεις καὶ ἄλλες εἰδήσεις σχετικὲς γενικώτερα μὲ τὸ βιβλίον. Ἔτσι στὸ «Δελτίο» τῆς 3 Ἰουνίου 1879 διαβάζομε ὅτι στὸ Παρίσι πωλήθηκε ἡ πλουσιώτατη βιβλιοθήκη τοῦ περιφήμου φιλέλληρος καὶ μεγάλου ἐκδότου καὶ τυπογράφου Φιρμὲν Διδότου καὶ ἀναφέρονται πὼς ἀγοράστηκαν ἕνα χειρόγραφο 20 χιλ. δραχμῆς, μία σπανία ἔκδοσις τῶν Μύθων τοῦ Αἰσώπου 1550 φρ. μία ἔκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ Κικέρωνος 6050 φρ. καὶ ἕνας Ἕλληνας ἀγόρασε σπάνιον βιβλίον μὲ τοὺς κανόνες ποὺ παίζεται τὸ ζατρίκι 3.400 φρ.

Ἡ «Ἑστία» ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Δελτίο» ἔβγαζε καὶ ξεχωριστὰ σὲ ἰδιαίτερα τυπωμένα φυλλάδια τὶς δυὸ φιλολογικὲς σειρές, τὴ μία μὲ τὸ γενικὸν τίτλον «Παραρτήματα τῆς Ἑστίας» ποὺ ἦταν καὶ ἡ φιλολογικώτερη καὶ σ' αὐτὴν δημοσιεύτηκε ὁ «Κανάρης» τοῦ Ἀριστ. Βαλαωρίτη, ἢ «Μελέτη ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ἀπὸ τὸν ἀνώνυμον τῆς Μασσαλίας, ποὺ εἶπαμε καὶ πιὸ μπροστά, «Περὶ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ποιήσεως» τοῦ Ροῖδη, «Ὁ Νέος Κριτικὸς» τοῦ Ἀγγ. Βλάχου κ. ἄ. Τὰ φυλλάδια αὐτὰ ἐπωλοῦντο ἀπὸ 20-25 λεπτὰ τὸ ἕνα. Ἡ ἄλλη σειρά πιὸ λαϊκῆ, ἕνας πρόδρομος νὰ ποῦμε τῶν κόκκινων βιβλίων τοῦ «Συλλόγου

τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων» τοῦ μακαρίτη Βικέλα, μὲ τὸν τίτλο «Βιβλιοθήκη τῆς Ἑστίας» ἦταν τὰ μικρὰ σὲ σχῆμα 16^ο φυλλάδια μὲ τὴν αὐξουσα ἀρίθμησίν τους ποὺ ἐπωλοῦντο μιὰ δεκάρα τὸ ἓνα καὶ περιλάμβαναν ἱστορικές καὶ ἐγκυκλοπαιδικές γνώσεις. Στὴ σειρά αὐτὴ βγῆκαν ἀριθ. 1: Πέτρος ὁ Β΄ τῆς Βραζιλίας. 2: Περὶ ἀγάπης τῆς πατρίδος. 3: Ἀδαμάντιος Κοραΐς. 4: Λάζαρος Κουντουριώτης. 5: Ἀλέξανδρος Σούτσος. 6: Περὶ περιθάλψεως τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου. 7: Περὶ καθαριότητος. 8: Περὶ Κύπρου κ.τ.λ.

Ἡ καλύτερευση καὶ ἡ πρόοδος τοῦ περιοδικοῦ χρόνου μὲ χρόνο γίνεται πιὸ φανερὴ ἀπὸ τὴν ἐκλογή τῆς ἱστορικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς ὕλης ποὺ δημοσιεύει στίς σελίδες του. Ἐκεῖ μέσα συγκεντρώνονται οἱ καλύτεροι λόγοι τῆς ἐποχῆς, καὶ δίπλα στίς γνωστὲς καὶ καθιερωμένες ὑπογραφὰς γίνονται δεκτοὶ καὶ οἱ νέοι ποὺ ἐμφανίζονται γιὰ νὰ πάρουν τὴ θέση τους στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσό.

Στὴν Ἑστία τοῦ 1878 ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλους κάνει τὴν ἐμφάνισίν του μὲ τὴν ὠραία χρονογραφικὴ του εἰκόνα ὁ «Κῆπος τοῦ Κλαυθμῶνος», ὁ Σπῦρος Λάμπρος μὲ ἄρθρο περὶ Κύπρου καὶ ὁ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ κατοπινὸς Ζὰν Μορεὰς τῆς Γαλλίας μ' ἓνα χωριάτικο διήγημά του «Ὁ χρησμός τῆς Ἀθιγγανίδος» στὴν ὑπερκαθαρεύουσα καὶ ὅπου διαβάζομε γραμμὲς σὰν αὐτές:

«Ἄλλ' ὅτε τῆς ζωῆς ἡ πρωία ἀπλοῦται διαυγῆς καὶ ροδιζουσα,
τῆς ὀδύνης τὰ διαβατικά νεφία πρὸς στιγμὴν μόνον δύνανται νὰ
σκιιάσωσι τὴν χρυσέμβαφον τῆς εὐτυχίας θολίαν».

*
* *

Ἄλλὰ ἐνῶ ἡ ὑπερκαθαρεύουσα ὀργιάζει στίς στήλες τῆς «Ἑστίας», σὰν νεροῦ πηγαίου ἀνάβρυσμα καὶ σὰν βουνήσιου ἀέρα δροσερῆ πνοὴ ἀκούγεται ὁ στίχος τοῦ Βαλαωρίτη ποὺ τραγουδεῖ τ' ἀγαπημένο του πουλὶ τὸν Καλογιάννο, καὶ σὰν εἰσαγωγή στὸ ποίημά του αὐτὸ δημοσιεύει κ' ἓνα γράμμα ποὺ μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα του καὶ ὕμνεϊ τὰ προτερήματά του. Τὸ τραγούδι τοῦ Καλογιάννου ἂν δὲν εἶναι τὸ κύκνειο

τοῦ ποιητῆ τῆς Μαδουρῆς εἶναι ὅμως ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του, γιατί στίς 24 Ἰουνίου τοῦ 1879 ὁ Βαλαωρίτης ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια. Στὸ « Δελτίο » τῆς 20 Ἰουλίου 1879 ἢ « Ἐστία », πού τὸ βγάζει μὲ μαῦρο περιθώριο, ἀναγγέλλει τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ καὶ πλέκει τὸ ἐγκώμιό του προσθέτοντας ὅτι « τὸ πένθος τῆς « Ἐστίας » καὶ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῆς καθιστᾷ ἔτι βαρύτερον ἢ εὐγνώμων ἀνάμνησις τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συνεργασίας. Καὶ στὸ φύλλο τῆς 2 Σ/βρίου γράφουν γιὰ τὸ Βαλαωρίτη καὶ τὸν κρίνουν : ὡς ποιητῆ ὁ Ροῦδης, ὡς ἱστορικό ὁ Σ. Λάμπρος, καὶ ὡς πολιτευόμενο ὁ Τιμ. Φιλήμων. Ἡ « Ἐστία » ἀφιέρωσεν ἐπίσης ὁλόκληρο τὸ φύλλο τῆς 1 Ἰουνίου 1880 στὸ Βαλαωρίτη. Ἐκδομένη σὲ καλύτερο χαρτὶ δημοσιεύει αὐτόγραφά του ἀπὸ τὴν Κυρὰ Φροσύνη, ὀλοσέλιδη εἰκόνα του καθὼς καὶ τῆς ἀγαπημένης του Μαδουρῆς, — τοῦ μικροῦ νησιοῦ στὴ Λευκάδα ὅπου εἶχε τὴν κατοικία του κ' ἔγραψε ὅλο σχεδὸν τὸ ποιητικὸ του ἔργο — σχεδιασμένη ἀπὸ τὸ ζωγράφο Λάντσα, καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα του.

Ἡ « Ἐστία » πενθεῖ ἐπίσης ὄχι μόνον γιὰ τοὺς συνεργάτες της ἀλλὰ γιὰ κάθε θάνατο σημαντικοῦ πολίτη τῆς Ἑλλάδος. Γι' αὐτὸ στὸ « Δελτίο » τῆς 20 Μαΐου 1879 μὲ πένθος περιθώριο καὶ στὸν ἐπάνω χῶρο τῆς πρώτης στήλης σημειώνει : « Ἡ 14 Μαΐου ἐσημειώθη μεταξὺ τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν εἰς τὰ χρονικά τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπεβίωσεν ὁ ἐπιφανὴς πολίτης τῆς Ἑλλάδος Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης ». Τὸ ἴδιο στὸ « Δελτίο » τῆς 2 Ν/βρίου τοῦ 1880 πενθεῖ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Θρασυβούλου Ζαῖμη καὶ τὴ στέρησή του τὴ χαρακτηρίζει ἐθνικὴ συμφορά.

Ἡ φιλολογικὴ ὕλη τῆς « Ἐστίας » ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο πλουτίζεται καὶ οἱ πιδὲ διακεκριμένοι τῆς ἐποχῆς συνεργάτες πυκνώνουν τὶς τάξεις της. Τὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια τῆς διευθύνσεως τοῦ Παύλου Διομήδη, τὸ 1879 καὶ 1880 εἶναι τὰ καλύτερα τῆς πρώτης περιόδου τῆς « Ἐστίας ». Ἐκεῖ μέσα ὁ Σπ. Λάμπρος δημοσιεύει τὶς Ἰταλικές του ἀναμνήσεις, ἢ Ἐλίζα Σούτσου τὴ μετάφραση τῆς « Μαγδαληνῆς »

τοῦ Σαντώ, ὁ Βικέλας τὸ «Λουκῆ Λάρα» του, ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης τὰ περίφημα γεωγραφικά του ἄρθρα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος τὰ «Ἐπιστολιμαῖα Ἱστορήματα» του ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, ὅπου ταξιδεύει, σπουδαῖες καὶ χαριτωμένες ἱστορικὲς καὶ περιηγητικὲς ἐντυπώσεις του. Τὴν «Ἐστία» τὴν τραβᾷ πάντα μία κάποια ἀδυναμία καὶ νοσταλγία γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύη ὄχι μονάχα βιογραφίαι ἀγωνιστῶν ἀλλὰ καὶ τὰ πανομοιότυπα τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος καθὼς καὶ τῶν σφραγίδων διαφόρων ἑλληνικῶν πόλεων, νήσων, κοινοτήτων καὶ ἀστυνομιῶν ἀκόμη. Τὸ τέλος τοῦ 1880 εἶναι κρίσιμο γιὰ τὴν «Ἐστία». Ὁ Παῦλος Διομήδης, εἴτε κουρασμένος, εἴτε διότι ἀπογοητεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀπροθυμία τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ περισσότερο τὸ περιοδικό του, σκέπτεται νὰ τὸ διακόψῃ καὶ στὰ «Δελτία» τοῦ Δεκέμβρη δημοσιεύει τὰ ἑξῆς:

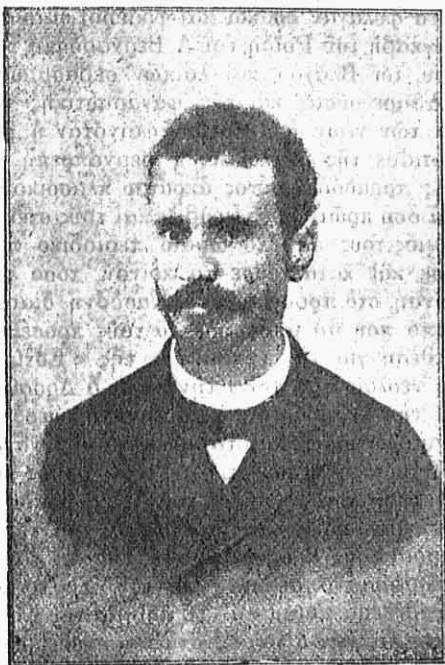
«Ἐπειδὴ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ διακοπῇ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἢ ἕκδοσις τῆς «Ἐστίας» γνωστοποιεῖται ὅτι αἱ συνδρομαὶ διὰ τὸ ἔτος 1881 δὲν εἶναι δεχταὶ πρὸ τῆς 13 προσεχούσας Ἰανουαρίου».

Γιὰ καλὴ τύχη καὶ τοῦ περιοδικοῦ καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἡ διακοπὴ δὲν ἔγινε. Ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος γιὰ νὰ τὴν ἐξακολουθήσῃ καὶ τὴν κρατήσῃ βρέθηκε κ' ἔτσι στὸ «Δελτίο» τῆς 28 τοῦ Δεκέμβρη γνωστοποιεῖται ὅτι «ἡ ἕκδοσις τῆς «Ἐστίας» μετεβιβάσθη εἰς ἄλλα πρόσωπα ἀπὸ 1^{ης} Ἰανουαρίου 1881, ἡ δὲ σύνταξις αὐτῆς θέλει ἐξακολουθήσῃ οὔσα ἢ αὐτὴ οἶα μέχρι τοῦδε».

*
* *

Ἀπὸ τὸν 6^ο χρόνο της, ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1881 παίρνει τὴν διεύθυνση τῆς «Ἐστίας» ὁ Γεώργιος Κασδόνης, στὸν ὁποῖον ὁ Παῦλος Διομήδης ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο ἐξεχώρησε καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ περιοδικοῦ. Ἀπὸ τὸ 1881 λοιπὸν ἀρχίζει καὶ ἡ νέα περίοδος τῆς «Ἐστίας». Γιατὶ εἶναι μὲν συνέχεια τῆς προηγούμενης καὶ στὴ μορφὴ καὶ στὴ σύνταξιν καὶ στὴ

συντηρητικότητα, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ ἀρχίζει νὰ περνᾷ ἀπὸ τὶς σελίδες, τῆς ἢ νέα δροσερῆ πνοῇ τῆς φιλολογικῆς ζωῆς ποὺ ἀρχίζει ν' ἀνθίζει στὴν πρωτεύουσα. Ἐίναι ἡ αὐγὴ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογικῆς κινήσεως ποὺ ἄρχισε νὰ παρατη-

Γεώργιος Κασόδνης.

ρῆται μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν νέων ποιητῶν ποὺ βγῆκαν στὴ μέση ὡς ἀντίδραση κατὰ τοῦ καθαρουσιάνικου λογικωτατισμοῦ καὶ τοῦ ἀρρωστημένου ρωμαντισμοῦ. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ Καμπᾶς, ὁ Δροσίνης, νεόβγαλτοι ποιηταί, ποὺ μποροῦμε

νά τοὺς δώσωμε τὸν τίτλο τῶν νεοελλήνων παρνασικῶν, με σημαία τους τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, ὡς τὰ τώρα εἶχαν μαζευτῆ γύρω ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες στήλες τοῦ «Ραμπαγᾶ» καὶ τοῦ «Μὴ χάνεσαι» μὴ τολμῶντας νὰ κτυπήσουν τὴ θύρα τῆς «Ἐστίας» πού τὴν ἔβλεπαν φοβισμένα σὰν ἓνα κλειστὸ κάστρο πού τὸ φύλαγαν δράκοι καὶ φρουροὶ οἱ αὐστηρῆς μορφῆς τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Ροΐδη, τοῦ Δ. Βερναρδάκη, τοῦ Παπαρηγόπουλου, τοῦ Βλάχου, καὶ λοιπῶν σεβασμίων ἱεροφαντῶν τῆς καθαρῆς καὶ τῆς φαναριώτικης νοστορίας. Στὰ μάτια τῶν νέων ἢ «Ἐστία» φαινόταν ἡ Revue des Deux Mondes τῆς Ἑλλάδος, ἡ σεμνόπρεπη ἰέρεια τῆς διανοητικῆς παραδόσεως ἑνὸς ἀκράτου κλασσικοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἀλλὰ ὅσο πρῶτα τοὺς ἐφόβιζε καὶ τοὺς στενοχωροῦσεν ὁ ἀποκλεισμός τους ἀπὸ τὸ ὠραῖο περιοδικὸ πού ὀλοένα προχωροῦσε καὶ κατακτοῦσε τὸ κοινόν, τόσο τώρα μὲ τὴ νέα διεύθυνση, στὸ πρόσωπο τοῦ Κασδῶνη διαισθάνθησαν τὸν ἄνθρωπο πού θὰ μπορούσε νὰ τοὺς προσέξῃ. Καὶ τὴν πρώτη ἐπίθεση γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τῆς «Ἐστίας» ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ νεολαία τοῦ 1880 τὴν κάνει ὁ Δροσίνης.

Τὸ 1881 τὴν Ἀθήνα τὴν παράδειρεν ὁ τύφος. Στὸ σπίτι τοῦ Δροσίνη ὄλοι ἄρρωστοὶ στὸ κρεβάτι καὶ μονάχα ὁ νεαρὸς ποιητῆς, κληρωτὸς σκαπανέας τότε, εἶναι ὀρθὸς καὶ ξενυχτᾶ γιὰ νὰ περιποιητῆ τοὺς δικούς του. Ἐνα βράδι, καθισμένος κοντὰ στὸ πεζούλι τοῦ παραθυριοῦ του, τὶς ὥρες πού φύλαγε βάρδια τοὺς ἄρρώστους του, ἔγραψε τὸ «Ποτάμι», ποίημα ἐπήρεασμένο βέβαια ἀπὸ τοῦ Σίλλερ καὶ ἄλλων σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ποιήματα. Τὸ ποίημά του αὐτὸ ἀποφασίζει καὶ τὸ στέλνει στὴν «Ἐστία» συνοδευμένο μὲ ἓνα γράμμα λιγάκι τολμηρό, πού ζητοῦσε κι' αὐτὸς μιὰ γωνιά στὶς στήλες τῆς. Τὸ ποίημα ἄρσεε στὴ σύνταξη τῆς «Ἐστίας» καὶ στὸ ἀμέσως κατοπινὸ φύλλο στὴν «Ἀλληλογραφία» τῆς τοῦ μνηοῦσε πὼς τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ τὸ «Ποτάμι», πού κρίθηκε καλὸ, θὰ δημοσιευθῆ, ὅπως κ' ἔγινε στὸ φύλλο τῆς 26 Ἰουλίου. Ἡ χαρὰ τοῦ ποιητῆ ἦταν μεγάλῃ πὼς ἔφερε τὸ ποθητὸ ρῆγμα στὸν ἀδιαπέραστο ὡς τότε τοῖχο τῆς «Ἐστίας». Καὶ τὴν Κυριακὴ πρωτὶ ὁ Δροσίνης, φρεσκοξυρισμένο σκα-

πανάκι, με κατάσπρες γκέττες, παρουσιαζόταν στὸν Κασδόνη, γιὰ ν' ἀγοράσῃ ἓνα φύλλο καὶ νὰ κάμῃ τὴν γνωριμία του. Ἀπὸ τότε ὁ Δροσίνης κατακτᾷ τὶς στήλες τῆς «Ἐστίας» καὶ χαρὰ γεμάτος γράφει στὸν Παλαμᾶ στὴν Κυπαρισσία, πὼς τὰ τείχη τῆς Ἱερικῶς ἔπεσαν, ἢ «Ἐστία» τοὺς ἔκαμε δεκτοὺς καὶ τὸν παρακινεῖ ν' ἀρχίσῃ κι' αὐτὸς νὰ στέλνῃ ποιήματα. Κ' ἐξακολουθεῖ σὲ κάθε φύλλο σχεδὸν ὁ Δροσίνης τὰ ποιήματά του, τὶς μπαλλάντες του, τὰ μακροσκελῆ ἔμμετρα διηγήματά του, ὅπως ἡ «Θυσία», καὶ ἡ «Ἐπάνοδος εἰς τὸ χωριὸ» ἐνῶ ὁ Παλαμᾶς δημοσιεύει τοὺς Μῆνες του, ποιήματα γιὰ κάθε μῆνα τοῦ χρόνου, ἀρχίζοντας στὶς 6 δεκεμβρίου τοῦ 1881 μὲ τὸ «Δεκέμβριο», πὺ γράφηκε στὸ Μεσολόγγι. Ἔτσι τὰ πρῶτα βήματα γιὰ τὴν νέα φιλολογικὴ κίνηση ἀρχίζουν. Ὁ Πολέμης ἀκολουθεῖ, ὁ Βιζυηνός, ὁ Προβελέγγιος συντάσσονται μὲ τοὺς νέους καὶ σχηματίζεται ἡ πρωτοπορεία πὺ θάφερνε τὴ νέα πνοὴ στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ποίηση καὶ πεζογραφία. Ἡ συντροφιά τῶρα ὀλοένα πυκνώνεται, τὸ κίνημα τὸ ἐνισχύουν ὅλοι, ὁ Ἄρ. Κουρτίδης, ὁ Δ. Γρ. Καμπύρογλους, ὁ Μπ. Ἄννινος μπαίνουν κι' αὐτοὶ στὶς στήλες τῆς «Ἐστίας» μὲ τὰ πεζογραφημάτα τους, τὶς μεταφράσεις τους καὶ στὸ περιοδικὸ χύνεται τὸ νέο ζωντανὸ αἷμα πὺ θά τοῦ ἔδινε τὴν καινούργια ζωὴ. Καὶ δίπλα στοὺς ἄνδρες ἢ γυναῖκα, ἢ Ἀρσινόη Παπαδοπούλου διεκδικεῖ τὴ θέση της καὶ τὴν παίρνει μεταφράζοντας τὴ Δεσποινίδα Λασεγλιέρ τοῦ Σαντώ.

Οἱ μεταφράσεις πὺ δημοσιεύει ἢ «Ἐστία» στὴ σειρά τῶν τόμων της ἀποτελοῦν μοναδικὸ παράδειγμα ἐπιλογῆς, φιλολογικότητος καὶ μεταφραστικῆς εὐσυνειδησίας. Μεταφράσεις σὰν τὸν Ὀλιβερ Τουϊστ καὶ τὰ Δύσκολα Χρόνια τοῦ Δίκενς, καὶ τὴν Κολόμβια τοῦ Μεριμέ ἀπὸ τὸ Νικ. Πολίτη, τὴν Εὐγενία Γρανδὲ τοῦ Μπαλζὰκ ἀπὸ τὸν Ἄγγελο Βλάχο, τὸν Πατέρα Κωνσταντίο τοῦ Ἄλεβὺ ἀπὸ τὸν Π. Φέρμπο, τὴν περίφημη Ἀθηναΐδα τοῦ Γρηγορόβιου ἀπὸ τὸ Σπ. Λάμπρο, τὸ Ναυαγὸ τῆς Κυνθίας τοῦ Βέρν καὶ Λωρῆ ἀπὸ τὸν Κουρτίδη, θά μείνουν σὰ μεταφραστικὰ μνημεῖα, ἐφά-

μιλλα μὲ τὰ πρωτότυπα, στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ λογοτεχνία.

Ἄλλὰ καὶ τὰ «Δελτία» ἔξακολουθοῦν σὲ κάθε φύλλο τῆς «Ἐστίας» σπαρταριστὰ σὲ πληροφορίες γιὰ κάθε κίνηση κοινωνικὴ καὶ φιλολογικὴ, δική μας καὶ ξένη. Ἔτσι, στὸ Δελτίο τῆς 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1881 βρῖσκομε δημοσιευμένη ἔκθεση γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κτιρίου τοῦ Σλῆμαν «Ἰλίου Μέλαιθρον», πού στεγαῖζει σήμερα τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, γραμμὴν ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Τσίλλερ καὶ λογαριασμό ἐξόδων. Σύμφωνα μ' αὐτὸν μαθαίνομε πὼς τὸ μέγαρο ἐστοίχισε τότε 392,241 δραχμὲς καὶ οἱ κῆποι καὶ τὰ «παροικοδομήματα» 47,409. Τὸ Σεπτέμβρη, στὴ στήλη *Φιλολογία* δημοσιεύεται ἡ ἐπιστολὴ πού ἔστειλεν ὁ François Coppée στὸ Δροσίνη πού τοῦ ἀφιέρωσε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του «Ἴστοι Ἀράχνης». Τὸ «Δελτίο» ἐπίσης δὲν περνᾷ ἀπαρατήρητες τὶς νέες φιλολογικὲς ἐκδόσεις σὲ κάθε μῆνα, τὶς ἀναγγέλλει καὶ τὶς κρίνει μὲ ἐνθουσιασμό καὶ καλωσύνη. Γι' αὐτὸ τὸν Ὀκτώβρη μιὰ δίστηλη ἀγγελία δημοσιεύεται γιὰ τὰ «Ποιήματα» τοῦ Ἀχιλλ. Παράσχου πού βγῆκαν σὲ 3 τόμους, καὶ πωλοῦνται Δραχμ. 13.50, καὶ γιὰ τὴ «Φωνὴ τῆς Καρδιάς μου» τὴ λυρικὴ συλλογὴ τοῦ Δ. Γρ. Καμπούρογλου πού βραβεύθηκε στὸ Βουτσιναιῖο διαγωνισμό τοῦ 1873 καὶ εἶχε τιμὴ μίαν δραχμὴν.

Στὸν τόμο τοῦ 1882 καὶ 1883 ἔξακολουθεῖ ὁ Παλαμᾶς νὰ δημοσιεύῃ τοὺς Μῆνες του καὶ τὴν «Ἵστερνὴ ματιὰ της», ἓνα ποίημα γεμᾶτο πόνο γιὰ τὴν τελευταία ματιὰ τῆς πεθαμένης μάννας του. Ὁ Δροσίνης δημοσιεύει τώρα τὶς Ἀγροτικὰς Ἐπιστολὰς του γεμᾶτες χρῶμα καὶ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἐξοχή, πού περνᾷ στὸν πύργο του, στὴ Β. Εὐβοία. Τὶς ἐπιστολὰς του αὐτὲς, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἴδιου, τὶς χρωστάει στὸ Ν. Πολίτη, τὸν πρῶτο εἰσηγητὴ τῆς μελέτης τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού τὸν ἔσπρωξε, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπιστολὴ ποῦστειλε στὴν «Ἐστία», νὰ τὶς ἔξακολουθήσῃ καὶ νὰ μαζέψῃ ὅσο λαογραφικὸ ὕλικὸ μπορούσε περισσότερο. Ξέχωρα ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς αὐτὰς ὁ Δροσίνης, δημοσιεύει καὶ μεταφράσεις ἀπὸ ἀρχαῖα Εἰδύλλια καὶ Ἐπιγράμματα. Ὁ Βιζυηνὸς ἔξακολουθεῖ τὴν ποιητικὴν του συνεργασίαν,

καὶ μᾶς προσφέρει τοὺς γλυκοὺς καὶ ρυθμικοὺς στίχους τοῦ «Μάρτη» του :

Ὁ Μάρτης βάλλει τ' Ἀπριλιοῦ τὰ λαμπυρὰ φορέματα
καὶ καταβαίν' ἀπ' τ' ἀψηλὰ μὲ τῶν βουνῶν τὰ ρέματα
κι' αὐτοῦ πού εἰν' οἱ κάμποι
φωτοβολεῖ καὶ λάμπει.

καὶ τὰ γνωστὰ διηγηματά του «Τὸ Ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου» καὶ «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου», ἐνῶ ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος ἀπὸ τὸ Βύρτσμπουργκ τῆς Γερμανίας (τὸ Βερσεβοῦργον κατὰ τὸν ἴδιον) στέλνει ποιήματα.

Ἡ «Ἐστία» στὰ χρόνια αὐτά, 1882-85, τὰ δημιουργικὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ μεγάλου Τρικούπη, παρακολουθεῖ τὴν ἀναδημιουργία πού γίνεται στὸ κράτος καὶ δημοσιεύει περιγραφὰς ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀνοίγματος τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1882, καὶ περιγραφή γιὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἐργασιῶν τοῦ ΣΠΑΠ πού ἄρχισε τὶς 14 Δεκεμβρίου 1885 νὰ πηγαίνει ὡς τὰ Μέγαρα. Στὸ «Δελτίο» τῆς 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1884 δημοσιεύεται ἐπίσης ὅτι στὶς 26 Μαρτίου γίνονται τὰ ἐγκαίνια τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ», τὶς 13 Μαΐου ἔβαλαν τὰ θεμέλια τοῦ παλατιοῦ στὸ Τατόι καὶ τὴν 1^η Αὐγούστου τὰ θεμέλια τοῦ Δρομοκαϊτείου, τὶς 19 Νοεμβρίου ἔρχεται ἡ γαλλικὴ ὀργανωτικὴ ἀποστολὴ τοῦ στρατοῦ μὲ τὸν Βοσὲρ καὶ τὶς 6 Δεκεμβρίου τοῦ ναυτικοῦ μὲ τὸν Λεζέν.

*
* *

Ἡ ἐπιθυμία τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ νὰ σπρώξῃ τὴ νέα φιλολογία σὲ δημιουργία νέα ἐκδηλώνεται μὲ τοὺς διαγωνισμοὺς πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1883 νὰ προκηρῦσση γιὰ τὴ συγγραφὴ διηγημάτων. Στὸν πρῶτον διαγωνισμό ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Ἐμ. Ροῖδη, τὸ Σπ. Λάμπρο καὶ εἰσηγητὴ τὸ Ν. Πολίτη βραβεύει τὴ «Χρυσούλα» τοῦ Δροσίνη καὶ ἐπαινεῖ τὶς «Σκιὲς τοῦ παρελθόντος» καὶ τὸ «Βάπτισμα» τοῦ Μητσάκη.

Τὸ 1883 σημειώνει δύο θανάτους πού πενθεῖ ἡ «Ἐστία» :

τοῦ Ἄλεξ. Κουμουνδούρου, καὶ τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου στὴν Κέρκυρα εἶναι τὰ δυὸ μεγαλύτερα λυπηρὰ γεγονότα τοῦ χρόνου γιὰ τὸ περιοδικό, ἐνῶ παράλληλα σημειώνεται καὶ μιὰ χαρούμενη εἶδηση, ὅτι τὶς 2 Ἀπριλίου ἡμέρα Κυριακὴ βγῆκε ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τοῦ «Ρωμηοῦ» τοῦ Σουρῆ.

Ἡ «Ἑστία» μὲ τὴ λεπτὴ καλλιτεχνικὴ, καὶ αἰσθητικὴ διάθεσίν της δὲ μένει ἀμέτοχη στὶς Ἐκθέσεις τῶν Ἀνθέων ποὺ διοργανώνει ὁ «Παρνασσός», καὶ στὶς ὁποῖες πρωτοστατοῦν οἱ κυριώτεροι συνεργάται της, γι' αὐτὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1884 τὸ «Δελτίο» της τ' ἀφιερώνει στὴ Β'. Ἐκθεση καὶ τὸ ἐκδίδει γεμᾶτο ἀπὸ ποιήματα στ' ἄνθη, ἄρθρα ἀνθοκομικά, σημασιολογικὰ τῶν ἀνθέων, καὶ ἄνθη - αἰνίγματα.

Τὸ 1885 τὸ λαμπρὸ περιοδικὸ ποὺ γύρω του σὰν σὲ κυνέλη ὄλοένα συσπειροῦνται οἱ ἀττικὲς μέλισσες τοῦ πεζοῦ καὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου ἀρχίζει νὰ ἐκδίδῃ τὰ ἔκτακτα φύλλα του καὶ τὴν πρωτοχρονιά βγαίνει διπλό, σὲ ὠραῖο χαρτὶ γεμᾶτο φιλολογικὴ ὕλη σπαρταριστὴ καὶ μὲ εἰκόνα «Τὸ Τάμα» τοῦ Γύζη ἐκτὸς κειμένου. Τὶς σελίδες του γεμίζουν ποιήματα τοῦ Α. Παράσχου, τοῦ Βικέλα, τοῦ Προβελέγγιου, τοῦ Ἄγγ. Βλάχου, τοῦ Γιάννη Καμπούρογλου, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Σουρῆ, καὶ ἄρθρα τοῦ Ν. Πολίτη τοῦ Μπάμπη Ἀννίου, τοῦ Ροῖδη, τοῦ Ἀντ. Μηλιαράκη, τοῦ Σπ. Μηλιαράκη. Τὸ β' ἑξάμηνο τοῦ 1885 καὶ τὸ α' τοῦ 1888 δημοσιεύονται τὰ δυὸ μυθιστορήματα τοῦ Δροσίνη: ἡ *Ἀμαρυλλίς* καὶ τὸ *Βοτάνι τῆς Ἀγάπης*, ποὺ μεταφράσθηκαν ἔκτοτε σ' ἑξι-ἑπτὰ ξένες γλώσσες τὸ καθένα.

Τὸ χρόνο αὐτό, 1885, ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης ἔχει ἐκτεταμένη ἀναλυτικὴ βιβλιοκρισία γιὰ τὴν περίφημη Γεωγραφία τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδη, τοῦ ἀνήσυχου καὶ σοφοῦ προδρόμου τῆς νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως, ὁ Χρ. Τσουντας δημοσιεύει σειρὰ ἀρχαιολογικῶν ἄρθρων του, ὁ Κ. Σάθας τὴν ἱστορικὴν πραγματεία του γιὰ τοὺς Ἕλληνας στρατιῶτες στὴ Δύση, καὶ ὁ Παπαδιαμάντης τὸ «Χρῆστο Μηλιώνη» του.

Ἡ πρόοδος τῆς «Ἑστίας» σημειώνεται μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν γραφείων της καὶ τὴν ἴδρυση βιβλιοπωλείου δικοῦ της. Στὸ «Δελτίο» τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1885 βρισκομε τὴν εἰδοποίησιν

ὅτι «τὸ γραφεῖον τῆς «Ἑστίας» μετεκομίσθη ὑπὸ τὴν μεγάλην νεόκτιστον οἰκίαν τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου, ὁδὸς »Σταδίου 32, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ καταστήματι κατηρτίσθη καὶ »τέλειον βιβλιοπωλεῖον». Αὕτη ἦταν ἡ ἀρχὴ τοῦ σημερινοῦ βιβλιοπωλείου Κολλάρου, ποῦ τὸ ἴδρυσεν ὁ Κασδόνης καὶ ἔξακολουθεῖ ὕστερα ἀπὸ πενήντα χρόνια νὰ βρίσκεται ἀντικρὺ ἀπὸ τὴν πρώτη του θέση καὶ εἶναι γνωστὸ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ὡς βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας». Τὸν ἴδιο χρόνον τὸ περιοδικὸ λαμβάνει καὶ τὴν ἠθικὴ ἀμοιβή του γιὰ τὴν ὡς τότε λαμπρὴ φιλολογικὴ του σταδιοδρομία. Ὁ γνωστὸς «Σύλλογος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν» στὸ Παρίσι (Association pour l'encouragement des études grecques) ἀπονέμει στὴν «Ἑστία» τὸ χιλιόδραχμο βραβεῖο τοῦ Ζωγραφεῖου Ἀγῶνος καὶ τὴν κρίση του αὕτη τὴ δικαιολογεῖ μὲ τὰ ἐπαινετικώτερα λόγια γιὰ τὴ δράση τοῦ λαμπροῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ. Ἡ «Ἑστία» τὴ βράβευσή της τὴ θεωρεῖ ὅτι ἀπευθύνεται στοὺς συντάκτες της καὶ ἰδίως στὸν ἰδρυτὴ Π. Διομήδη.

Τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη ποῦ δημοσιεύτηκε ἐκεῖνο τὸ χρόνο καὶ προκάλεσε τόσο θόρυβο γιὰ τὶς γλωσσολογικὰς του μεταρρυθμίσεις δίνει ἀφορμὴ στὸ Ροῦδη νὰ γράψῃ πολυσέλιδη εὐμενῆ κριτικὴ, ὅπου ὅμως τελειώνοντας δίνει τὶς ἐξῆς συμβουλὰς στὸν αἰρεσιάρχη δάσκαλο:

«Ἀφοῦ συγχαρῶμεν τὸν συγγραφέα διὰ τὸ βιβλίον του καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν τόλμην του, νομιζομεν καθήκον ἡμῶν νὰ κήψωμεν εἰς τὸ ὅτιον του καὶ νὰ ψιθυρίσωμεν μετ' ἀδελφικοῦ θάρρους τὰ ὀλίγα ταῦτα: «Ὡς ἐπιστήμων ἔχεις πληρέστατον δίκαιον γράφων ὅπως γράφεις· πᾶς ὅμως ἀναμορφωτῆς πρέπει, πλὴν τοῦ ἀπολύτως ὀρθοῦ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει, ἀποφεύγων πρὸ πάντων νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς κατηχομένους πᾶσαν ἄσκησιν μὴ ἀπολύτως ἀναγκαίαν πρὸς σωτηρίαν. Ἡ δρασις ἡμῶν, ὡς ἤδη εἶπομεν διεστράφη. Τὰ ἀφτός, καφκίεσαι, Ἐβρώπη, ὁ τύπος τὸν ἔμαφτίτης, ἡ ρόδα, ἀντὶ τοῦ δημοτικωτάτου τροχῶς καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα, καίτοι ἐπιστημονικῶς ὀρθά, οὔτε ἀπαραίτητα εἶναι οὔτε φαίνεται ἢ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια ἀνάλογος τῆς δυσκολίας τῆς καταπόσεως. »Στέρξε λοιπὸν παραχωρήσεις τινὰς, τοῦλάχιστον ὀρθογραφικὰς αἰτινες εἶναι ὅλως ἀξήμιοι...»

Τὸ περιοδικὸ τώρα βρίσκεται στὴν ἀκμὴ του καὶ ὁ ἄξιος διάδοχος τοῦ ἰδρυτῆ καὶ ἡ ψυχὴ τῆς «Ἑστίας», ὁ Γεώργιος Κασδόνης, ἀποφασίζει διὰ λόγους ὑγείας ν' ἀποχωρήσῃ ἀπὸ

Ν. Γ. Πολίτης.

τὴν διεύθυνσίν του καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ στοὺς δυὸ συνεργάτες του, τὸ Νικόλαο Γ. Πολίτη καὶ τὸ Γεώργιο Δροσίνη. Ἡ νέα πνοὴ ποὺ χύθηκε μέσα στὴν «Ἑστία» ἀπὸ τὸ 1881 ὡς τὸ 1888, καὶ ἡ λαμπρὴ ἐξέλιξις τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ὀφεί-

λεται δλόκληρη στὸν ἄνθρωπον αὐτὸ ποὺ ἐννιά δλόκληρα χρόνια μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐκλεκτῶν φιλολόγων καὶ ποιητῶν τῆς νεώτερης Ἑλλάδος ἔκαμε νὰ σημειώσῃ ἡ νεολληνικὴ λογοτεχνία τὴν ὠραιότερη ἐποχὴ τῆς ἀνθίσσεώς της καὶ νὰ ἀρχίσῃ ἓνα νέο δρόμο γεμάτον ἀπὸ λαμπρὲς ἐλπίδες. Γιὰ τὴ φυσιογνωμία αὐτῆ, καλύτερη σκιαγραφία δὲν μποροῦμε νὰ δώσωμε παρὰ μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὸ ὠραῖο ἄρθρο ποὺ ἀφιέρωσε στὸ θάνατό του γι' αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης στὴν «Ἐθνικὴ Ἀγωγή» τὸ 1900.

«... Οἱ πολλοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ—γράφει ὁ Μηλιαράκης— ἐγνώρισαν αὐτὸν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ὡς βιβλιοπώλην τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ ἔντιμον καὶ ἀγαθὸν ἄστον, ἀλλ' οἱ πλησιάζσαντες αὐτὸν καὶ συνεργασθέντες ἐκ τῆς χορείας τῶν λογίων, οἱ γνωρίζσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρος του καὶ τὰς εὐγενεῖς καὶ φιλοκάλους σκέψεις του καὶ προθέσεις, οἱ ἰδόντες τὴν προστασίαν, ἣν ἄνευ ὑπεροβουλίας ἐπεδαψίλευεν ἐπὶ εἰκοσάδα ἐτῶν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν λογίους καὶ συγγραφεῖς ἐθεώρουν αὐτὸν προσιάντην τῶν γραμμάτων καὶ πάσης ὠφελίμου πνευματικῆς ἐργασίας ἐνθέρμον ἵποσηρικτὴν.

Ὁ βραχὺς βίος τοῦ πολυκλαύστου τούτου ἀνδρὸς διέρρησεν δλόκληρος ἐν τῇ ἀθορύβῳ ἐργασίᾳ καὶ μελέτῃ δι' ἧς ἀπέκτησεν ἐγκυκλοπαιδικὴν μάθησιν, ἧς πάντες ἀνωμολόγουν τὴν ἀξίαν καὶ εὐρύτητα.

Ἀπὸ τοῦ 1881-1889 τὸ γραφεῖον του ὑπῆρξεν ἐντευκτήριον πάντων τῶν λογίων τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλῶν φιλολόγων ἀλλοδαπῶν. Πάντες ἐφιλοτιμοῦντο, παρ' αὐτοῦ ἐμπνεόμενοι, νὰ δημοσιεύουν εἰς τὰ τεύχη τῆς «Ἐστίας» φροντίσματά των.

Κυρίως ἐπὶ τῆς διευθύνσεως Κασδὸνῃ ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον καὶ ἀνδρούμενον τὸ τέως ἐν νηπιώδει καταστάσει διατελοῦν διήγημα. Οἱ πρῶτοι διηγηματογράφοι περὶ τὸ θάλπος τῆς «Ἐστίας» καὶ ὑπὸ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς εὗρον προστασίαν καὶ γενναίαν ἐνθάρρυνσιν. Ὁ Κασδὸνης ἔδιδε πολλάκις τὰ θέματα πρὸς συγγραφὴν διηγημάτων καὶ ἄρθρων, διεκέρυξε διαγωνίσματα, ὥρισεν ἀμοιβὰς ἐν τῷ μέτρῳ τῶν χρηματικῶν αὐτοῦ πόρων καὶ ἐνέπνεε πάντας πρὸς ἐργασίαν καὶ μελέτην καὶ ἔρυναν.

Ὑπεβλήθη εἰς ἀδράς δαπάνας διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῶν ἐπιφανῶν τῆς Εὐρώπης καλλιτεχνῶν ἐκδόσας μετὰ τοῦ Γ. Δροσίνῃ τὴν «Καλλιτεχνικὴν Πινακοθήκην».

Τὴ διεύθυνση τῆς «Ἑστίας» ἀπὸ τοὺς Ν. Πολίτη καὶ Δροσίνη μπορούμε νὰ ὀνομάσωμε δεύτερη περίοδο τοῦ περιοδικοῦ. Νέρος ἀέρας, καθαρὸ ὄξυγόνο χύνεται μέσα στὶς στήλες του καὶ ὅλη ἡ νέα ζωὴ τοῦ γραπτοῦ νεολληνικοῦ λόγου μπαίνει μέσα στὴν «Ἑστία» χωρὶς δισταγμούς, μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀλλὰ καὶ μὲ αὐστηρὴ ἐπιλογὴ καὶ προσοχὴ πού γι' αὐτὲς ἔδιναν ἐγγύηση ἢ αὐστηρότητα τῶν νέων διευθυντῶν της. Ἡ ἐκτύπωσή της γίνεται μὲ περισσότερη ἀκόμη φροντίδα, σὲ καλύτερο χαρτὶ καὶ μὲ εἰκονογράφηση διαλεκτῆ. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Πολίτη φανερῶνεται στὴ δημοσίευση δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαογραφικῶν μελετῶν καὶ ἐνῶ ἔξακολουθεῖ τὸ παλαιὸ ἐπιτελεῖο μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Παπαρηγόπουλου, τοῦ Λάμπρου, τοῦ Προβελέγγιου, τοῦ Πολίτη, τοῦ Παλαμᾶ νὰ στολίζη τίς σελίδες τῆς «Ἑστίας», μπαίνουν καὶ οἱ νεώτεροι πού κατακτοῦν ἀμέσως μὲ τὸ δροσερὸ πνεῦμα τους, μὲ τὴ νέα λογοτεχνικὴ πνοή τους. Ὁ Μητσάκης μὲ τίς Ἀθηναϊκὲς σελίδες, ὁ Καρκαβίτσας μὲ τίς συνοικιακὲς περιγραφές του—μὲ τ' Ἀναφιώτικα—ὁ Ξενόπουλος μὲ τὰς «Σκέψεις καὶ Ἀναμνήσεις» καὶ τὰ πρῶτα διηγήματά του, ὁ Στέφανος Μαρτζώκης μὲ τίς μπαλλάντες του, ὁ Κ. Μάνος μὲ τὰ ποιήματά του.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸν πνευματικὸ κῆπο, πού οἱ νέοι τώρα χαρίζουν τὴ δροσιά τους καὶ βρίσκουν ἐκεῖ τὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν, οἱ παλιοὶ καὶ «ἐμβριθεῖς» συνεργάτες τῆς «Ἑστίας» ξαναβρίσκουν τὸ κέφι τους, νοσταλοῦν τὰ νιάτα τους κι' ἀρπάζουν τὴν πρῶτην εὐκαιρία γιὰ νὰ παίξουν καὶ νὰ εὐθυμήσουν. Ἔτσι δημοσιεύονται δύο τετράστιχα ἀπὸ ἓνα «Λεύκωμα» μιᾶς δεσποινίδος. Στὸ ἓνα εἶναι ὁ Ἄ. Ἀναγνωστάκης πού γράφει στὴ νέα κόρη πού τοῦ ζήτησε κάτι γιὰ τὸ λεύκωμά της:

Ποθεῖς τὰς εὐχάς μου τῷ ὄντι;
 Σοῦ εὐχομαι, νέα φιλάτη,
 Νὰ μὴ σοῦ δακρύσῃ τὸ μάτι
 Νὰ μὴ σοῦ πονέσῃ τὸ δόντι.

Κι' ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης παίζοντας συμπληρώνει ἀμέσως ἀποκάτω τὴν εὐχή:

Ἄλλ' ἂν δὲν συμβοῦν καὶ τὰ δύο, φιλιάτη
 —Καὶ εἶναι ἀδύνατον τοῦτο τῷ ὄντι—
 Σοῦ εὐχομαι, ἂν σοῦ πονέση τὸ δόντι
 Νὰ μὴ σοῦ δακρύσῃ τὸ μάτι.

Ἀπὸ τὸ 1890 ἡ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση τῆς «Ἑστίας» εἶναι πιὸ ἄρτια, γι' αὐτὸ καὶ ὁ τίτλος τῆς τώρα εἶναι «Ἑστία Εἰκονογραφημένη». Δημοσιεύει ὀλοσέλιδες ξυλογραφίες ἀντίγραφα ἀπὸ ὠραίους πίνακες διασήμων ζωγράφων, καὶ τὶς σελίδες τῆς στολίζουν καλλιτεχνικώτατες βινιέτες καὶ κοσμήματα. Οἱ νέοι, ὅπου καὶ νὰ βρίσκονται εἴτε στὴν πρωτεύουσα εἴτε στὴν ἐπαρχία, ὅταν ἔχουν νὰ δώσουν κάτι καλὸ χειραγωγοῦνται ἀπὸ τὴν «Ἑστία» πὺ μὲ ἀγάπη σὰν εἰλικρινῆς προστάτις τῆς τέχνης τοὺς μπάζει στὸ σαλόνι τῆς, καὶ δίνοντάς τους τὸ θάρρος πὺ τοὺς χρειάζεται τοὺς συσταίνει στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Καὶ πάντοτε τὸ μάντεμα τῆς «Ἑστίας» δὲν πέφτει ἔξω. Οἱ νέοι πὺ παρουσιάζει κατακτοῦν ἀμέσως καὶ παίρνουν τὴ θέση τους στὴ νέα λογοτεχνία. Ὁ Δ. Κακλαμάνος, δημοσιεύει θεατρικὰ κριτικὰ. Ὁ Διονύσιος Μάργαρης ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο στέλνει τὰ γλυκύτατα τραγούδια του καὶ στὴν «Ἑστία» τοῦ 1890 σημειώνεται ἡ νέα ἐξέλιξή του. Ὁ Ξενοπούλος ἐκεῖνο τὸ χρόνον δημοσιεύει τὸ πρῶτον τοῦ μυθιστορήματός του τραβᾷ τὴν προσοχὴ τῶν φιλολογικῶν κύκλων, τὴ «Μητροιά» του, καὶ ὁ Ἑφταλιώτης μᾶς δίνει τὰ χαριτωμένα ποιήματά του ὅπως τὸ «Τραγούδι τῆς ταβέρνας» καὶ ἡ «Πασχαλιάτικη πατινάδα». Ὁ Καρκαβίτσας τὴ «Λυγερή» καὶ τὶς ὀδοιπορικὰς ἀναμνήσεις «Τὰ Κράββαρα», ὁ Κ. Κρουστάλλης τὰ ποιητικὰ του. Ὁ Παλαμᾶς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χρόνον αὐτὸ τὶς βιβλιοκριτικὰς του μὲ τὰ «Λόγια τῆς Καρδιάς» τοῦ Μάνου καὶ τοὺς «Πρώτους στίχους» τοῦ Δ. Ταγκόπουλου, καὶ τὸν Ἰούλιον δημοσιεύεται ἡ κρίσις τοῦ Φιλαδελφείου Ἀγῶνος ὅπου βραβεύτηκαν τὰ «Μᾶτια τῆς ψυχῆς μου» τοῦ Παλαμᾶ. Στὸν ἴδιον τόμον δημοσιεύονται καὶ δύο ἐναρκτήριοι λόγοι τοῦ διευθυντοῦ καὶ ἐνὸς παλιοῦ συνεργάτη τῆς «Ἑστίας» πὺ φεύγουν ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς ἀπλῆς φιλολογικῆς ζωῆς γιὰ νὰ κατακτῆσουν ἄξια δύο ἔδρες

καθηγητῶν στοῦ Πανεπιστήμιου, τοῦ Ν. Πολίτη καὶ Σπ. Σακελλαροπούλου.

Ἡ ἀγάπη τῆς νέας διευθύνσεως τῆς «Ἑστίας» γιὰ τὴν πρόοδο τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας γίνεται φανερὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία της νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ τῶν νέων

Γεώργιος Ἀρσένου.

ποιητῶν πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴ ποίηση, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν νέα μορφή τῆς τέχνης καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς δρόμους πού ἡ ξένη ποίηση τώρα ἀνοίγει. Γι' αὐτὸ στοῦ «Δελτίου» προκηρύσσονται οἱ «Μικροὶ ἀγῶνες τῆς Ἑστίας», μεταφράσεις δηλαδὴ ποιημάτων ξένων ποιητῶν. Καὶ προ-

τείνονται γὰρ μετάφρασι ἓνα τοῦ Λενάου, ἓνα τοῦ Κοππέ καὶ ἡ περίφημη «Ἀθήνα» τοῦ Ἀρθούρου Γκράφ. Ἀπὸ τὶς 27 ὅμως μεταφράσεις καμμιά δὲν ἐκρίθη καλὴ καὶ καμμιά δὲν δημοσιεύθη. Μὲ τὸ διορισμὸν τοῦ Πανεπιστήμιου ὁ Ν. Πολίτης ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1891 τὴν κρατεῖ μόνος ὁ Δροσίνης. Τὸ βαθμιαῖο ἀνέβασμα τῆς «Ἐστίας» ἔξακολουθεῖ, καὶ στὰ χρόνια 1890 καὶ 1891 βρίσκεται στὸ κορυφωμά της. Ἡ κυκλοφορία της ὁλοένα μεγαλώνει ὄχι μόνον στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ στὸν ἔξω Ἑλληνισμό. Στὴν Πόλιν τὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ Γεράρδου καὶ τοῦ Δελάστα, τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ξοδεύαν ἑφτακόσια φύλλα περίπου, καὶ διαρκῶς ζητοῦν νὰ στέλνωνται περισσότερα. Οἱ παλαιοὶ συνεργάται τῆς ἔξακολουθοῦν νὰ γράφουν καὶ νὰ στέκωνται γύρω στὸ περιοδικὸ στοργικοὶ φίλοι καὶ γεμάτοι ἐνθουσιασμό ὑποστηρικταί, ἐνῶ οἱ νέοι ὁλοένα πυκνῶνουν τὶς τάξεις του. Στὸν τόμον τοῦ 1891 ὁ Βικέλας δημοσιεύει τὸ διήγημά του «Διατὶ ἔμεινα δικηγόρος», ὁ Ψυχάρης τὴ «Ζούλια» του, ὁ Παπαδιαμάντης τὴ «Μαυρομαντηλοῦ», ὁ Δ. Αἰγινίτης τὴν «Κοσμογονία» — ἐκλαϊκευτικὴ ἐπιστήμη — ὁ Μπάμπης Ἄγγινος τὴν περίφημη κωμωδία του «Ζητεῖται ὑπηρετής», ὁ Ἰ. Κονδυλάκης στέλνει Κρητικὰ εἰκόνες ἀπὸ τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειο, ὁ Θ. Βελλιανίτης ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ Παλαμᾶς τὸ «Θάνατο παλληκαριοῦ» καὶ ἔξακολουθοῦν τὰ χρόνια 1893 καὶ 1894 μὲ τὴν ἴδια ἀνισοῦσαν πάντοτε, ὅπου ἡ ὕλη εἶναι πλουσιώτατη καὶ οἱ καλύτεροι δημοσιεύουν τὰ καλύτερα πού ὡς τὰ σήμερα ἔχει νὰ δεῖξη ἡ νέα λογοτεχνία μας. Εἰκόνες, προσωπογραφίες, καλλιτεχνικοὶ πίνακες, γελοιογραφίες, τὸ ἔκτακτο φύλλον τοῦ 1893 γὰρ τὴ Ζάκυνθο πού τὴ ρήμαξαν τότες οἱ σεισμοί, τὰ ὠραῖα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα, οἱ λογοτεχνικὲς μεταφράσεις, τὰ ποιήματα καὶ ἡ φιλολογικὴ παραγωγή τῶν νέων γεμίζουν τὴν «Ἐστία».

Καὶ δημοσιεύονται στὰ δυὸ αὐτὰ χρόνια ὠραῖα πρωτότυπα τοῦ Ἐμμ. Λυκούδη «Ἡ ξένη τοῦ 1854» γλαφυρὴ ἱστορικὴ περιγραφή τῆς χολέρας πού βασάνισε τὸ χρόνον

ἐκείνο τὴν Ἀθήνα καὶ τὸ στρατιωτικὸ του μυθιστόρημα «Κίμων Ἀνδρεάδης», διαλεκτὲς μεταφράσεις, σὰν τὸ «Μέγα Γαλεότο» τοῦ Ἐτσεγαράη, τὴ «Μικρὴ Κόμησσα» τοῦ Ὀκτάβιου Φεγιέ, τὶς «Σκηνὲς τοῦ Βοημικοῦ βίου» τοῦ Μυρξέ ἀπὸ τὸ Ροῦδη, τὰ Εἰδύλλια τοῦ Θεόκριτου ἀπὸ τὸν Γ. Μανρόγγιανη, τὸ Βουτηχτὴ τοῦ Σίλλερ ἀπὸ τὸ Γλαῦκο Πόντιο (Ν. Κογεβίνα) τὴν «Υπατία» τοῦ Λεκόντ Δελιλ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, ποὺ ἔδωκε ἀφορμὴν σὲ συζήτηση γιὰ τὴν μετάφραση μεταξὺ τοῦ μεταφραστῆ καὶ τῆς ἡμεριδῆς τὸ «Ἄστν». Καὶ δίπλα στοὺς παλαιούς οἱ νέοι μὲ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν πνευματικὴν τὸν ἀνθήση τὸ χόλον καύχημα νὰ δίνουν τὴ συνεργασία τους στὴν «Ἐστία», καὶ κάθε φύλλο τῆς στολιζέται μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἐπισκοπόπουλου, τοῦ Μαλακάση, τοῦ Βλαχογιάννη, τοῦ Λάμπρου Ἀστέρη, τοῦ Μήτσου Χατζόπουλου, τοῦ Διον. Μάργαρη, τοῦ Μαρτζώκη, καὶ τῶσων ἄλλων. Ἡ ἐπιστῆμη δὲ λείπει ἀπὸ τὰ χρόνια αὐτὰ καὶ ἡ ἱστορία ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Ἀ. Διομήδη Κυριακό, Γ. Καλοσοῦρο, Π. Καρολίδη, Σ. Λάμπρο κ.λ.π. ἡ ἀρχαιολογία ἀπὸ τὸν Νικ. Πολίτη, Δ. Γρ. Καμπύρογλου, Ἰ. Δραγάτη, Π. Παπαγεωργίου, Χρῆστο Τσοῦντα, κ.λ.π.

Ὅλη ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἀφθονο ὑλικὸ τῆς ἱστορίας τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας στὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια βρίσκονται πυκνωμέναι καὶ σκορπίζουσι τὴν πικρὴν ἐντονὴ λάμψην ποὺ ἄφησε στὸ ἑλληνικὸ λογοτεχνικὸ στερέωμα τὸ φωτεινότετο αὐτὸ περιοδικὸ μετέωρο.

Στὸ 1893 ὅμως ἡ «Ἐστία» ἄρχισε νὰ χάνη ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τῆς στὸ Ἐξωτερικόν. Τὸ χρόνον ἐκεῖνο ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπαγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν στὴν Τουρκίαν ἀπολύτως καθεῖ ἑλληνικοῦ ἐντύπου κ' ἔτσι ἡ «Ἐστία» ἔχασε ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς κυκλοφορίας τῆς.

Ὁ ὧς τότε ὁμοῦ διευθυντὴς τῆς Δροσίνης ἀποφασίζει νὰ μετατρέψῃ τὸ περιοδικὸν σὲ καθημερινὴν ἡμεριδίαν κ' ἀφοῦ κράτησε τὸ 1894 γιὰ λίγο σὲ δεκαπενθήμερη ἔκδοσιν τὸ περιοδικὸν ὧς «Ἐικονογραφημένη Ἐστία» παραχωρεῖ τὴν ἔκδοσιν καὶ διεύθυνσίν του στὸ συνεργάτη του Γρηγόριον Ξενόπουλον. Ἐτσι ἡ «Ἐστία» μπαίνει στὴν τρίτη ἢ μᾶλλον

στην τέταρτη περίοδό της, αν μετρήσωμε πρώτη με τον Παῦλο Διομήδη, δεύτερη με τον Γ. Κασδόνη και τρίτη με τον Πολίτη-Δροσίνη.

Γεωργίος Ξενοπούλος.

Ὁ Ξενοπούλος στὸ προγραμματικὸ τοῦ ἀρθροῦ τῆς 19 Ἰανουαρίου 1895 τονίζει ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸ ἴδιο πρόγραμμα πὺν εἶχε τὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πὺν φανερώθηκε, ἀλλὰ ὑπόσχεται περισσότερες ἐλευθερίες στὰ δημοσιεύματά της,

καὶ ἐνίσχυση κάθε νέας ιδέας πού θὰ μπορούσε νὰ υἱοθετήσῃ ἢ νέα Διεύθυνση, ἀνεξαρτησία γνώμης καὶ ὄχι ὑποταγῆ σὲ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φιλολογικὸ κόμμα. Καὶ ἡ «Ἐστία» τώρα ἐμφανίζεται κάπως λαϊκώτερη. Ὁ ἴδιος ὁ νέος διευθυντής της τῆς δίνει τὸν τίτλο τοῦ **λαϊκοῦ** περιοδικοῦ, ἐννοῶντας τὴν ἐλευθερία γιὰ τὶς νέες ροπές καὶ ιδέες. Τὸ παρουσίασε ὅμως πραγματικὰ καὶ λαϊκώτερο στὴ μορφῇ. Βγαίνει μὲ ὀκτὼ σελίδες κάθε βδομάδα, ὁ τίτλος της στολίζεται μὲ ἀπεικόνιση μιᾶς Ἐστιάδος καὶ ἡ πρώτη σελίδα της μὲ μιὰν εἰκόνα ἢ προσωπογραφία καὶ μ' ἓνα ποίημα. Μὲ τὶς νέες ιδέες πού ἐμπνέεται ἡ νέα διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ ἀγκαλιάζει ἀδίστακτα κάθε ἐμφάνιση νέου καὶ τυχερῆ στο ζήτημα αὐτό, στὸ δεύτερο φύλλο της παρουσιάζει τὸν ἀγνωστο ὡς τώρα ποιητὴ Γιάννη Γρυπάρη μὲ τέσσαρα σονέττα ἀπὸ τοὺς «Σκαραβαίους καὶ Τετρακόττες»: «Σαλώμη» «Ροδόπη» «Ὑπνου δάκρυα» καὶ «Ἔρως καὶ Ψυχὴ». Ὁ Ξενοπούλος μ' ἐνθουσιασμό συσταίνει στοὺς ἀναγνώστες του τὸ νέο ἀπὸ τὴν Πόλη ποιητὴ καὶ μὲ τὴ φιλολογικὴ διαίθησή του, ἀν καὶ καταλαβαίνει πὼς ἡ τεχνοτροπία καὶ ἡ ἀναζήτηση τῶν νέων λέξεων πού παρουσιάζει ὁ νέος κι' ἀγνωστος ποιητής, θὰ φανοῦν παράξενα καὶ θὰ κτυπήσουν ἄσχημα στ' αὐτιά τοῦ ἀσυνήθιστου ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ τοῦ περιοδικοῦ του, τοῦ δημοσιεύει σὲ σειρὰ φύλλων τὰ σονέττα του καὶ τὸν ἐπιβάλλει σὰν ἓνα ἄξιο καλλιτέχνη πού ἦταν προωρισμένος νὰ στολίσῃ μὲ τὸ πρωτότυπο καὶ μεταφραστικὸ ἔργο του τὸ νεοελληνικὸ Παρνασό. Ἡ ἐμφάνιση τῶν «Σκαραβαίων» στὶς στήλες τῆς «Ἐστίας» σήκωσε μεγάλο θόρυβο καὶ ἡ Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ κατακρινόταν ἀπὸ τοὺς πιδὸ συντηρικούς καὶ τοὺς προσκολλημένους στὶς παλιές παραδόσεις γιὰτὶ ἐτόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ «τοιαῦτα ἔργα ἀκατάληπτα καὶ ἄμουσα»! Ὁ Παλαμᾶς σὲ δύο τοῦ ἄρθρου στὴν «Ἐστία» μὲ τὸν τίτλο «Ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀσάφεια ἐν τῇ ποιήσει» προβαίνει ὑπερασπιστὴς τοῦ Γρυπάρη καὶ ἀναλύοντας τὰ σονέττα τονίζει ὅτι «τὸ ἀκατάληπτον περιέχεται ὄχι στοὺς στίχους τῶν ποιητῶν ἀλλ' εἰς τὰς διανοίας τῶν τοιούτων

»κριτῶν εἶτε οὗτοι ἀντιπροσωπεύουν τὴν γνώμην ἑαυτῶν
 »καὶ μόνον εἶτε τὴν ἀντίληψιν μεγάλης μερίδος τοῦ κοινοῦ
 »ἀδιάφορον» καὶ ὅτι «οἱ δογματίζοντες ὅτι ἡ ποίησις πρέ-
 »πει νὰ εὐχαριστῇ ὅλον τὸν κόσμον εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ
 »λέγουν ὅτι ἡ ποίησις δὲν πρέπει νὰ ἐκφράζη παρὰ τὰς
 »κοινοτάτας ιδέας καὶ τὰ ταπεινότατα αἰσθήματα...»

Ὁ Ξενόπουλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Γρυπάρη ἐννοεῖ νὰ παρου-
 σίαση κάθε νέο πού γράφει στίχους καὶ μὲ πολλὴ προ-
 θυμία δημοσιεύει σὲ μιὰ στήλη μὲ τὸν τίτλο «Ποιητικαὶ
 ἀπαρχαὶ» τὰ ποιήματα διαφόρων πού τοῦ στέλνουν συνερ-
 γασία. Ἄλλὰ δυστυχῶς, ξέχωρα ἀπὸ τὸν Πορφύρα πού κάνει
 τὴν ἐμφάνισή του μὲ τὴν «Αὐγούλα» ἀπὸ τοὺς «Χαμένους
 ἀντίλαλους», κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους πού ἔφεραν
 τὰ ὀνόματα Χρ. Βαρλέντης, Ἄνθιμος Λευκάτας, Ἰ. Θ. Δημη-
 τρακόπουλος, Μ. Μαρμακίδης, Στανίσλαος Μινέϊκος, Κώστας
 Ἀδαμόπουλος κ.α. δὲν ἐδικαίωσαν τὶς προσδοκίαις του.

Τὰ μέσα τοῦ 1895 ἡ «Ἐστία» ἀρχίζει νὰ καταλαβαίνη πὼς
 τὰ πόδια της κλονίζονται καὶ γιὰ τονωτικὸ τῆς κυκλοφορίας
 της προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες της ὅ,τι καὶ οἱ περισσό-
 τερες σημερινὲς ἐφημερίδες, ὑπόσχεται δηλαδὴ νὰ ἐπιστρέφῃ
 τὸ ἀντίτιμο τῆς συνδρομῆς σὲ βιβλία τῆς ἴδιας ἀξίας.

Ἄλλὰ καὶ τὸ τονωτικὸ αὐτὸ δὲν ὠφέλησε τίποτα καὶ στὸ
 φύλλο τῆς 9 Ἰουλίου 1895 δημοσιεύεται ἡ *Δήλωσις* ὅτι ἡ
 ἔκδοσις τῆς εἰκονογραφημένης «Ἐστίας» «διακόπτεται ἐπ'
 ἀόριστον» διὰ λόγους ἀνώτερους τῆς θελήσεως τοῦ διευ-
 θυντῆ της.

Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνων λαμπρὴ σταδιοδρομία
 ἡ «Ἐστία» ἔπαψε ν' ἀναδίνῃ τὴ πνευματικὴ λάμψη της.
 Οἱ λόγοι πού στὰ χέρια τοῦ Ξενόπουλου ἡ «Ἐστία» ἔζησε
 τόσο λίγο διάστημα, μόνις ἕξι μῆνες, πρέπει νὰ ζητηθοῦν
 σὰ διάφορα γεγονότα πού προκαλοῦν πάντοτε μία μετα-
 βολή, μιὰ ἀνατροπή, ἓνα θάνατο. Καὶ πρῶτα πρῶτα ὁ
 χρόνος. Εἶχε ζήσει φαίνεται πολὺ. Κανένα ἑλληνικὸ περιο-
 δικό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Πανδώρα» δὲν εἶχε φθάσει στὴν
 ἡλικία της. Ἐπειτα ἡ ἔκδοσις τῆς καθημερινῆς ἐφημερίδας
 «Ἐστίας» πού τράβηξε μαζί της πολλοὺς συνεργάτες της

παλιούς, ἡ ἔκδοσις τῆς ἑφημερίδας «Ἄστυ» ἀπὸ τὸν Θέμον Ἄννινο καὶ τὸν Κακλαμᾶνο, ποὺ κ' ἐκεῖ μαζεύτηκαν οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς, καὶ γενικὰ ἡ νέα τροπὴ τῆς ἑφημερίδας μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὴν «Ἀκρόπολι» τοῦ Γαβριηλίδου ποὺ ἄρχισεν σὲ πολλὰ ν' ἀντικατασταίῃ τὸ περιοδικό. Καὶ μαζὶ μ' αὐτά, ἡ νεωτεριστικὴ τάσις ποὺ ἄρχισεν ἡ «Ἑστία» νὰ δείχνῃ, καὶ μάλιστα ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γρυπάρου ποὺ τόσο θόρυβο—ὅπως εἶπαμε παραπάνω—σήκωσεν μὲ τοὺς «Σκαρβαίους καὶ Τερρακόττες» του καὶ ἡ τακτικὴ συνεργασία τοῦ προκλητικοῦ αἰρεσιάρχη γλωσσολόγου, τοῦ Ψυχάρου, ὅλα αὐτὰ ἐσυντόμωσαν τὴν ζωὴν τῆς. Ὁ Ξενοπούλου δὲν ὑποχώρησεν στὶς ἀδυναμίας τοῦ συντηρητικοῦ κοινοῦ καὶ κλείνοντας τὴν «Ἑστία» ἔχει τὴν περηφάνειαν νὰ πῇ, ὅτι δὲν τὴν κατέβασεν ἀπὸ τὸ ἐπίπεδό της, καὶ ἂν ἔπεσε, ἔπεσεν ἀπὸ ψηλά.

Ἡ «Ἑστία» χρησίμευσε, στὰ τελευταῖα μάλιστα χρόνια τῆς, ὡς ὄργανο καὶ σημαιοφόρος τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνικῆς ἀναπλάσεως, καὶ στὶς σελίδες τῆς μέσα φύτρωσεν ὁ σπόρος τῆς νέας ἔθνικῆς φιλόλογίας μας. Ἡ ἐργασία τῆς ἦταν καθαρὰ δημιουργικὴ καὶ ἡ κριτικὴ τῆς σεμνὴ καὶ σοβαρὴ, μακρὰ ἀπὸ κάθε στεῖρα καὶ ἀρνητικὴ πολεμικὴ. Μέσα ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς βγῆκαν οἱ πιὸ φημισμένοι καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, σημερινοὶ Ἀκαδημαῖκοί, καθιερωμένα φιλολογικὰ ὀνόματα, ὅλες οἱ πιὸ σημαντικὲς ὑπογραφὲς τῶν σημερινῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ἦταν τόση ἡ ἐπίδρασίς της, ποὺ ἀφοῦ γέμισεν μὲ τ' ὄνομά της μιὰν ὀλόκληρη γενεά, ἐξακολουθεῖ ἀκόμα ὁ τίτλος τῆς νὰ μένῃ σὲ μιὰ καθημερινὴν ἑφημερίδα, σ' ἓνα νεώτερό περιοδικό, σ' ἓνα βιβλιοπωλεῖο καὶ σ' ἓνα τυπογραφεῖο.

ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

